



**INNOWACYJNA  
GOSPODARKA**  
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

**UNIA EUROPEJSKA**  
EUROPEJSKI FUNDUSZ  
ROZWOJU REGIONALNEGO



Projekt pn. **Wyzwania zrównoważonego użytkowania terenu na przykładzie województwa śląskiego - scenariusze 2050**  
realizowany w ramach: poddziałania 1.1.1 *Projekty badawcze z wykorzystaniem metody foresight* Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka jest współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego

**Katarzyna Łabarzewska**  
**Zadanie 3**

**ZJAWISKA I TRENDY PONADREGIONALNE  
(W TYM O ZASIĘGU MIĘDZYNARODOWYM)  
I WPŁYW NA PREFERENCJE FORM ZAGOSPODAROWANIA  
PRZESTRZENNEGO I UŻYTKOWANIA TERENU WOJEWÓDZTWA**

 **SCENARIUSZE  
2050**

Katowice, 22 kwietnia 2011

## Opis problemu

### 1. Aktualny stan zagadnienia w województwie i czynniki, które o nim zdecydowały

Województwo śląskie jest jednym z najbardziej przekształconych antropogenicznie obszarów Polski. Na bazie różnorodności morfologicznej i geologicznej oraz urozmaiconej rzeźby terenu oraz pod wpływem działalności człowieka ukształtowały się tutaj charakterystyczne krajobrazy, w których elementy przyrodnicze i kulturowe są ze sobą ściśle powiązane.

Zgodnie z danymi statystycznymi z 2009 r. w województwie śląskim ponad połowę powierzchni województwa zajmują użytki rolne (52,41%), około 1/3 powierzchni - lasy i tereny zadrzewione (33,13%), a gruntu zabudowane i zurbanizowane stanowią trochę ponad 1/10 powierzchni województwa (11,28%). Resztę zajmują grunty pod wodami (1,46%), nieużytki (1,24%), użytki ekologiczne (0,03%) i tereny różne (0,45%). Wśród terenów zabudowanych i zurbanizowanych najczęściej zajmują tereny mieszkaniowe (31%), drogi (28%) i tereny przemysłowe (15%). Tereny kolejowe stanowią 7% użytków zabudowanych, rekreacyjno-wypoczynkowe – 6%, a inne tereny zabudowane – 9%.

Znaczna część obszaru województwa pełni wiele funkcji użytkowych. Obszary pełniące tylko jedną funkcję należą do rzadkości. Najczęściej na tym samym terenie nakładają się funkcje: mieszkaniowa i przemysłowa, rolnicza i leśna oraz turystyczna i leśna. Specyfiką województwa śląskiego jest również „trójwymiarowość” funkcji użytkowych, związana z występowaniem złóż kopalin.

Obecny kształt przestrzeni województwa śląskiego jest w dużej mierze rezultatem gospodarki opartej na przemyśle, jednak wbrew utrwalonym stereotypom, obszar województwa, choć stanowi jeden z najbardziej przekształconych obszarów Polski, posiada również bogate zasoby środowiska przyrodniczego o wartościach przyrodniczych rangi europejskiej i krajowej. Także zasoby środowiska kulturowego województwa są niezwykle bogate i różnorodne, od prehistorycznych, poprzez średniowieczne, po te najbardziej charakterystyczne dla województwa - związane z jego industrialną historią. Zakłady przemysłowe, związane z nimi osiedla robotnicze i infrastruktura transportowa przez lata wrosłały w śląski krajobraz i stanowią mocny i unikatowy element tożsamości regionu.

Województwo śląskie jest regionem specyficznym, często określanym jako jeden z najbardziej problemowych obszarów w kraju i w Europie. Jednocześnie jest to obszar zróżnicowany i zasobny pod względem potencjalnych możliwości rozwoju. Motorami tego rozwoju są śląskie miasta, tworzące w przestrzeni województwa śląskiego system ośrodków centralnych, w których koncentrują się ważne dla województwa funkcje. Miasta te, jako ośrodki gospodarczego wzrostu oddziałują na otoczenie i tworzą na terytorium województwa śląskiego w miarę wyrównane warunki życia i stwarzają równe szanse życiowe wszystkim jego mieszkańcom.

W ostatnich dekadach wraz z przebudową i restrukturyzacją tradycyjnej gospodarki województwo śląskie podlega dynamicznym przemianom, zarówno gospodarczym, jak i społecznym. Z przemianami tymi związane są procesy zachodzące obecnie w województwie, które mają wpływ na zagospodarowanie przestrzenne i na zmiany w użytkowaniu terenów oraz prowadzą do bezprecedensowych przeobrażeń krajobrazu i środowiska:

- wzrost znaczenia miast jako generatorów rozwoju, z którym wiąże się postępujący proces urbanizacji terenów otwartych wokół miast (w tym zalewowych), przy jednoczesnym

zamieraniu centrów miejskich pozbawionych swych miastotwórczych funkcji, degradacji przestrzeni publicznych, dekapitalizacji infrastruktury technicznej i tkanki mieszkaniowej oraz zmniejszaniu się liczby ludności dużych miast na rzecz terenów podmiejskich,

- proces depopulacji następuje szczególnie w obszarach Aglomeracji Górnośląskiej, północno-wschodniej części województwa oraz na obszarze Aglomeracji Rybnickiej,
- zbyt słaby i wolny rozwój funkcji metropolitalnych, zwłaszcza funkcji kontrolnych w sferze zarządzania gospodarczego, funkcji transportowych, badawczo- rozwojowych,
- zwiększanie się powierzchni terenów otwartych przeznaczonych na tereny miejskie generuje zwiększanie się ilości gruntów przeznaczonych na związaną z nimi infrastrukturę, wzrasta poziom migracji wahadłowych między miejscem pracy, zamieszkania i usług,
- występowanie silnych zróżnicowań przestrzennych w zakresie warunków życia zarówno w skali obszary centralne aglomeracji a obszary zewnętrzne, jak i wewnątrz poszczególnych miast,
- dominacja nowego budownictwa mieszkaniowego niedostępnego dla przeciętnego mieszkańca wraz z ograniczoną rewitalizacją starszych zasobów mieszkaniowych generuje narastanie obszarów nędzy i wykluczenia z jednej strony oraz obszarów bogactwa i luksusu z drugiej, co prowadzi do różnicowania społeczno-przestrzennego miast,
- postępujący proces starzenia się społeczeństwa i dezaktywizacji zawodowej generujących narastanie dysproporcji społecznych,
- występowanie nagromadzenia w formie nieużytków terenów przemysłowych i zdegradowanych, choć zdegradowane tereny są sukcesywnie rewitalizowane, zagospodarowywane, powstają na nich nowe osiedla, centra kultury i sztuki, ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe, parki oraz ośrodki nauki, usług i rzemiosła, to jednak tempo prowadzonych działań rewitalizacyjnych jest niskie,
- wzrost powierzchni obszarów przyrodniczo cennych i objętych ochroną, wzrost powierzchni lasów, a także wzrost gęstości sieci kanalizacyjnej, wodociągowej i gazowej,
- pod względem nakładów inwestycyjnych na ochronę środowiska w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwo śląskie z 6 pozycji przesunęło się na 1 miejsce w kraju,
- obszary cenne przyrodniczo, czy krajobrazowo, w tym obszary górskie przechodzą głębokie przeobrażenia wymuszone koniecznością dostosowania do intensywnej działalności turystycznej i wypoczynkowej,
- krajobraz wiejski zmienia się za sprawą intensyfikacji produkcji rolnej, opuszczania ziemi i eksploatacji lasów,
- niewystarczająco i nierównomiernie rozwija się system transportowy zapewniający powiązania zewnętrzne i wewnętrzne (pomiędzy aglomeracjami), w gminach województwa działania w zakresie rozwoju infrastruktury komunikacyjnej skupiają się przede wszystkim na przebudowie, modernizacji i podnoszeniu parametrów technicznych poszczególnych odcinków dróg oraz na budowie obwodnic w ciągach dróg krajowych i wojewódzkich,
- nieefektywny system pasażerskiego transportu zbiorowego nie zachęca do korzystania z komunikacji publicznej,
- nieefektywna infrastruktura ochrony przeciwpowodziowej i zarządzanie na obszarach występowania zagrożenia powodziowego (w obliczu ostatnich powodzi z 2010 r.),

- wzrost PKB zarówno w wielkościach bezwzględnych jak i w przeliczeniu na 1 mieszkańca, wzrost nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach, wzrost liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych w rejestrze REGON (w tym również z udziałem kapitału zagranicznego), wzrost wielkości liczby pracujących, z czym wiąże się dość znaczny spadek stopy bezrobocia powiązane są ze wciąż niskim poziomem innowacyjności oraz udziałem gospodarki opartej na wiedzy, zwłaszcza przemysłu o zaawansowanej technologii.

## 2. Czego dotyczą luki w wiedzy o stanie zagadnienia w województwie? z czego wynikają?

Poznanie środowiska, w którym żyjemy i zmian jakie w nim nieustannie zachodzą, pomaga w zachowaniu jego stabilności i pozwala użytkować jego zasoby w sposób zrównoważony. Samorząd województwa posiada ustawowy obowiązek dokonywanie okresowych przeglądów zmian w zagospodarowaniu przestrzennym regionu i opracowania raportów o jego stanie w ramach oceny planu zagospodarowania przestrzennego województwa. Od czasu uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego w 2004 r. dokonano już dwóch tego typu okresowych ocen – w 2006 i w 2010 roku. Dokumenty te, na podstawie informacji uzyskanych w badaniach ankietowych od jednostek samorządu lokalnego, właściwych instytucji i organów, określają ogólne zmiany jakie zachodzą w przestrzeni województwa, lecz nie stanowią dokładnego obrazu stanu użytkowania i zagospodarowania terenów. Dla uzyskania tego obrazu niezbędne jest prowadzenie stałego monitoringu zmian. Monitoring zmian użytkowania i pokrycia terenu, który pozwala uzyskać informacje o naturalnych procesach jakie zachodzą na naszej planecie i o wpływie człowieka na te procesy jest niezwykle istotne z punktu widzenia planowania rozwoju na każdym szczeblu. Monitoring pozwala prognozować przyszłe zmiany i mądrze nimi zarządzać, zapobiegając wystąpieniu zdarzeń niepożądanych czy niebezpiecznych. Koncepcja takiego monitoringu została przyjęta w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego. Wciąż jednak nie została ona wdrożona, co wynika z braku systemowych rozwiązań na szczeblu krajowym i wojewódzkim, a także z problemów w pozyskiwaniu odpowiednio przetworzonych danych dla badania realizacji celów i kierunków określonych w dokumentach regionalnych, czy wręcz z niemożności pozyskania podstawowych danych (w związku ze zmianami w podziale kraju na jednostki statystyczne NTS3).

Wiedza o stanie zagospodarowania i użytkowania terenu województwa gromadzona jest także w ramach obowiązku, jaki na marszałka województwa nakłada prawo geodezyjne i kartograficzne. W oparciu o zapisy ustawowe prowadzone są analizy zmian w strukturze agrarnej oraz programowanie i koordynacja prac urządzeniowo-rolnych, monitorowanie zmian w sposobie użytkowania gruntów oraz ich bonitacji, a także sporządzane są wojewódzkie zestawienia zbiorcze danych objętych ewidencją gruntów i budynków. Na początku 2011 r. opracowano „Analizę struktury własności i sposobu użytkowania gruntów w województwie śląskim w 2010 roku”, która została przedstawiona w postaci map tematycznych i wykresów ilustrujących tematykę sposobu użytkowania i własności gruntów w województwie śląskim.

Wszelkie dane o województwie i jego przestrzeni dostępne są w ramach Regionalnego Systemu Informacji Przestrzennej prowadzonego w województwie. Na serwerach systemu zgromadzone są dane rastrowe i wektorowe tworzące około 400 warstw tematycznych. W ramach RSIP dostępna jest między innymi baza danych o terenach poprzemysłowych,

która ma pozwolić na włączenie terenów przemysłowych do procesu odnowy przestrzennej struktury i wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu. Baza jednak, prowadzona na podstawie danych pozyskiwanych z gmin nie jest pełna i nie daje pełnego obrazu zjawiska. Podsumowując należy zauważyć, że samorząd województwa śląskiego odpowiedzialny za kształtowanie przestrzeni województwa śląskiego, zdaje sobie sprawę z konieczności badania i monitorowania użytkowania i zagospodarowania tej przestrzeni. Podejmuje próby pozyskiwania, gromadzenia i przetwarzania odpowiednich danych w tym zakresie, tworząc odpowiednie bazy danych i systemy. Jednak wszelkie prace utrudnia brak jednoznacznych podstaw prawnych określających obowiązek prowadzenia tego typu działań, wskazujących jednostki odpowiedzialne za gromadzenie danych przestrzennych i prowadzących do ujednoczenia wytwarzanych przez różne jednostki danych. Niewątpliwą pomocą w pozyskiwaniu, gromadzeniu i przetwarzaniu danych o przestrzeni województwa będzie wdrożenie dyrektywy INSPIRE.

### 3. Hipoteza – kierunki krótkoterminowych (do 2015) i długoterminowych zmian stanu

Dla wykorzystania potencjału województwa śląskiego oraz ograniczenia niekorzystnych zmian, którym podlega ono w ostatnich latach, władze województwa kreują politykę rozwoju i zapisują ją w strategicznych dokumentach regionalnych, które określają kierunki zmian, także w zagospodarowaniu przestrzennym.

Wskazane w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Śląskiego cele i kierunki działań są określone orientacyjnie do 2015 r. Przyjęta w planie wizja rozwoju województwa opiera się na innowacyjności oraz rozwoju dużych miast i obszarów metropolitalnych jako biegunów wzrostu gospodarki opartej na wiedzy. Celem zmian zagospodarowania przestrzennego województwa jest doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego jego terytorium poprzez kształtowanie harmonijnej struktury przestrzennej województwa śląskiego sprzyjającej wszechstronnemu rozwojowi województwa.

Dla jego realizacji podejmowane i kontynuowane będą działania ukierunkowane na:

- kreowanie 4 obszarów metropolitalnych z centrami w aglomeracjach górnośląskiej, częstochowskiej, rybnickiej i bielskiej, rozwój miast, utrzymanie funkcji miejskich, ich wzbogacanie i rozwój, poprawę wewnętrznej struktury przestrzennej, ekonomicznej i społecznej miast, gruntowną rehabilitację i restrukturyzację przestrzeni miejskich,
- kreowanie Europolu Śląsko-Krakowskiego
- kształtowanie pasm rozwoju z jednostek osadniczych położonych wzdłuż głównych ciągów infrastruktury technicznej i powiązanych komunikacyjnie z metropoliami oraz lokalizowanie w nich funkcji dynamizujących rozwój i chroniących środowisko,
- kształtowanie stref wielofunkcyjnych o charakterze rolniczo-mieszkaniowym, rekreacyjno-leśnym, turystyczno-rolniczym, rolniczo-leśnym, z lokalnymi ośrodkami równomiernie rozmieszczonymi na obszarze województwa, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich,
- kreowanie innowacji poprzez tworzenie parków technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości, rozwój specjalnych stref ekonomicznych,
- rewitalizację przemysłowych obszarów i obiektów, ponowne ich wykorzystywanie,
- rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej szczególnie o znaczeniu ponadlokalnym,
- ochronę zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Kontynuację kierunków przyjętych w planie stanowi wizja określona w Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”, która zakłada, że województwo ma być regionem zapewniającym dostęp do usług publicznych o wysokim standardzie, o nowoczesnej i zaawansowanej technologicznie gospodarce oraz istotnym partnerem w procesie rozwoju Europy.

Na podstawie projektu Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 można wnioskować, że większość kierunków rozwoju województwa określonych w dokumentach regionalnych będzie wciąż aktualna w odniesieniu do perspektywy 2030 r.

Kierunki działań określone w koncepcji mają w tej perspektywie czasowej doprowadzić do przyspieszenia rozwoju i modernizacji kraju poprzez przyspieszenie procesów inwestycyjnych w zakresie infrastruktury, podniesienie konkurencyjności gospodarki oraz zmianę modelu życia i konsumpcji. Wizja zagospodarowania przestrzennego kraju określona w koncepcji zakłada rozwój policentrycznej sieci metropolii składającej się z największych miast i ich zespołów oraz współtworzących ją miast o znaczeniu regionalnym.

Dla województwa śląskiego osiągnięcie tej wizji będzie oznaczało kontynuowanie działań zmierzających do podwyższenia konkurencyjności i wzmocnienia potencjału największych śląskich miast, poprzez rozwój ich funkcji metropolitalnych oraz połączenie ich efektywną siecią transportową i teleinformatyczną z innymi węzłami sieci metropolii, a także do ochrony środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych oraz przywracania i utrwalania ładu przestrzennego.

#### **4. Hipoteza przyszłych uwarunkowań zewnętrznych (regionalnych, ponadregionalnych) wyznaczających kierunki zmian**

Zagospodarowanie przestrzenne województwa to wypadkowa procesów regionalnych, krajowych, europejskich i globalnych, wynikających z historii, rozwoju sytuacji politycznej, demograficznej, społecznej i gospodarczej, ze stanu środowiska oraz zmian technologicznych. W tworzącej się cywilizacji opartej na wiedzy można już dziś obserwować globalne megatrendy - globalizacja, zmiany demograficzne, zmiany klimatyczne i wyzwania energetyczne, których znaczenie będzie się z czasem pogłębiać. Są one już dziś uwzględniane w polityce Unii Europejskiej i w polityce krajowej. Jako takie będą musiały być uwzględniane przy określaniu przyszłych kierunków rozwoju województwa śląskiego.

W obliczu postępującego procesu globalizacji kwestią kluczową będzie uwzględnienie wiedzy i innowacji jako kluczowych czynników rozwoju regionu, a także wzmocnienie jego wewnętrznego potencjału w celu wzrostu konkurencyjności na poziomie krajowym i międzynarodowym. Wzrastać będzie znaczenie jakości zasobów ludzkich. Rozwinie się tzw. „klasa metropolitalna” składająca się z mobilnych, wysoko wykwalifikowanych, świetnie wykształconych pracowników przemysłów kreatywnych. Zmieni się także model życia związany z myśleniem proekologicznym, dbałością o zdrowie, o jakość życia czy ustawicznym podnoszeniem kwalifikacji zawodowych.

Obserwowane w województwie śląskim, jak i w innych polskich i europejskich regionach negatywne procesy demograficzne będą się nasilać, co może doprowadzić do sytuacji, w której nie będzie odpowiedniego potencjału ludzkiego odpowiadającego na potrzeby przyszłego rynku pracy. W odniesieniu do sytuacji demograficznej przyszła polityka rozwoju województwa będzie musiała brać pod uwagę niski poziom dzietności i starzenie się społeczeństwa, a także związany z tym wzrost kosztów opieki nad osobami starszymi i zmniejszenie liczby pracowników na rynku. Ze zmianami demograficznymi związane będą

też migracje ludności. Eksperci przewidują, że w 2050 roku aż 70 % ludzi mieszkać będzie w dużych miastach (dziś ok. 50%)

Głównym trendem na światowym rynku energetycznym jest wzrost zapotrzebowania na energię, które rośnie wraz z rozwojem gospodarczym. Dlatego też za jedno z najpoważniejszych wyzwań naukowcy uznali znalezienie jak najwydajniejszych i jednocześnie czystych źródeł pozyskiwania energii. Dla województwa śląskiego najważniejsze więc będzie inwestowanie w bardziej wydajne technologie, które pozwolą zmniejszyć zużycie energii, głównie w przemyśle oraz wzrost znaczenia alternatywnych, odnawialnych źródeł energii w systemie elektroenergetycznym. Ważnym trendem jest też liberalizacja rynku energetycznego, ograniczająca monopol i otwierająca rynek energetyczny dla konkurencji.

Zmiany klimatyczne wywierają i wywierają nadal negatywne oddziaływanie na większość regionów Europy. Ograniczanie negatywnych zjawisk wpływających, jak i wynikających ze zmian klimatu będzie w coraz większym stopniu warunkowało politykę rozwoju województwa. Ograniczanie emisji CO<sub>2</sub> i innych gazów cieplarnianych będzie wymagało zmian technologicznych w przemyśle, ograniczenia niskiej emisji oraz ograniczenia emisji zanieczyszczeń z transportu i komunikacji. Zapobieganie konsekwencjom ekstremalnych zjawisk pogodowych będzie wymagało zastosowania nowoczesnych zasad gospodarowania wodami oraz zarządzania ryzykiem powodziowym.

## 5. Hipoteza przyszłego wpływu na użytkowanie terenu województwa i różne sfery życia

Ogólnoświatowe trendy znajdują swoje odzwierciedlenie w politykach rozwojowych różnego szczebla i wpływać będą na zjawiska zachodzące w przestrzeni kraju i województwa śląskiego. Największe zmiany będą zachodziły w śląskich miastach, szczególnie w aglomeracjach górnośląskiej, częstochowskiej, rybnickiej i bielsko-bialskiej, jako kształtujących się metropoliach. To właśnie w nich oraz w ich obszarach funkcjonalnych skupiać się będą największe inwestycje oraz nowoczesna działalność gospodarcza oparta na wiedzy i innowacyjności. Tu rozwijać się będą wspierające innowacyjną gospodarkę ośrodki naukowe i badawcze, co wspólnie z zapewnieniem wysokiego poziomu zatrudnienia, inwestowaniem w kwalifikacje oraz modernizowaniem rynków pracy przyczyni się to do kumulacji na tych obszarach najbardziej konkurencyjnych zasobów kapitału ludzkiego (pracowników wiedzy) oraz do wzrostu poziomu konkurencyjności całego województwa w skali europejskiej. W ośrodkach tych będzie następowała dalsza koncentracja funkcji metropolitalnych oraz intensyfikacja powiązań funkcjonalnych między nimi. W największych miastach, szczególnie w ich strefach funkcjonalnych będzie wzrastać koncentracja ludności, w powiązaniu z dalszym odpływem ludności z pewnych obszarów peryferyjnych. Wskutek postępującej urbanizacji, w granicach administracyjnych miast oraz w strefach położonych wokół dużych ośrodków mieszkać będzie 75-80% ludności Polski. W związku ze wzrostem znaczenia pojęcia jakości życia, aby przyciągnąć i zatrzymać mieszkańców, oprócz atrakcyjnego rynku pracy, miasta będą musiały gwarantować im atrakcyjne warunki zamieszkania - dostęp do usług publicznych najwyższej jakości, do wydarzeń kulturalnych o randze międzynarodowej, wysokiej jakości, estetyczne przestrzenie publiczne dające bogatą ofertę spędzania wolnego czasu. W granicach miast i wokół nich będzie rosła ilość atrakcyjnych terenów zielonych i przestrzeni rekreacyjnych. Nastąpi przyspieszenie procesów rewitalizacyjnych, dzięki którym wzrośnie jakość infrastruktury mieszkaniowej i technicznej w miastach. W odpowiedzi na proces starzenia społeczeństwa przestrzeń miejska oraz

struktura usług komunalnych i socjalnych będzie musiała być dostosowana do potrzeb ludzi starszych. Wraz z rozwojem proekologicznego myślenia i świadomości co do znaczenia przestrzeni, jako zasobu nieodnawialnego, wzrośnie ilość gruntów podlegających powtórnemu użytkowaniu (w tym terenów przemysłowych) dla ochrony terenów otwartych, czynnych biologicznie. Zwiększy się także ilości obszarów Natura 2000, nastąpi rozwój sieci parków krajobrazowych i parków kulturowych połączonych z innymi obszarami objętymi prawną ochroną za pomocą korytarzy ekologicznych, w ramach systemu ochrony przyrody i krajobrazu, zintegrowanego z systemem ochrony zabytków. Ze względu na zmiany klimatyczne energochłonny transport samochodowy wewnątrz miast będzie wypierany przez zintegrowane systemy transportu publicznego, bazujące w dużej mierze na kolejach aglomeracyjnych, z równomiernie rozmieszczonymi centrami przesiadkowymi, natomiast po miastach będą mogły się poruszać jedynie pojazdy z napędem ekologicznym. Zostanie rozbudowany system ścieżek rowerowych. Zmiany klimatyczne i związane z nimi zagrożenia wynikające z występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych powodujących m.inn. powodzie, wpłyną na ochronę dolin rzecznych i naturalnych terenów zalewowych przed zainwestowaniem, a nawet wycofywanie z nich istniejącej zabudowy. Wzrośnie znaczenie odnawialnych źródeł energii, takich jak biomasa, energia geotermalna, wodna, słoneczna i wiatrowa, przy czym głównym paliwem dla elektroenergetyki pozostanie węgiel. Złóża węgla kamiennego o strategicznym znaczeniu dla bezpieczeństwa energetycznego będą chronione przed nadmierną zabudową na powierzchni. W związku z zapotrzebowaniem na biomasę zmieni się struktura wykorzystania ziemi pod uprawy. Struktura upraw zmieni się też ze względu na wzrost myślenia proekologicznego i potrzebę produkcji zdrowej żywności wolnej od wpływów składników chemicznych, wzrośnie liczba gospodarstw agroturystycznych. Zachowane zostanie bogactwo przyrodnicze użytków rolnych i lasów. Poza agroturystyką i turystyką miejską kulturową jedną z najprężniej rozwijających się dziedzin turystyki będzie turystyka zdrowotna, w tym turystyka uzdrowiskowa, co związane będzie ze starzeniem się społeczeństwa oraz ogólnym wzrostem świadomości i chęci dbania o własne zdrowie.